

Relíquies ocultes

Lipsanoteques i ares portàtils medievals

La litúrgia cristiana considera l'Eucaristia el més important dels seus sagraments, que el sacerdot celebra damunt l'altar, en el qual sempre hi ha un espai que conté les relíquies de la seva consagració.

L'origen de la presència de relíquies en l'altar sembla que és el costum de celebrar, a l'inici del cristianisme, el sacrifici eucarístic sobre la tomba d'un màrtir. Aquesta pràctica portà l'Església a disposar i decretar que no fos permesa la consagració de cap altar o ara sense la presència en el seu interior de les restes mortals d'un testimoni de la fe.

Ara portàtil. Museu Diocesà de Palència

Les relíquies es dipositaven en un estoig o contenidor anomenat *lipsanoteca* (del grec λειφανα, equivalent al llatí *reliquiae*) i s'acostumaven a embolcallar amb teixits, alhora que s'acompanyaven amb petits pergamins que les identificaven o que informaven de la data de consagració de l'altar o de l'església. Aquests contenidors se segellaven a fi de guardar-ne intacte el contingut i es dipositaven en una cavitat o un reconditori excavat a l'altar. Entre els exemplars més antics coneguts, es pot citar la *lipsanoteca* de Brescia –Museu Cristià de Brescia (Itàlia)–, del segle IV dC, de gust clàssic.

A Catalunya es conserva un bon nombre de *lipsanoteques* d'època medieval. Per bé que moltes foren realitzades expressament per a aquest ús amb formes –caixes quadrades, rectangulars, ovalades, en forma d'arca...–, materials –argent, ivori, fusta, alabastre, plom...– i mides diverses, d'altres són contenidors reaprofitats –ampolles de vidre hispanoàrab, objectes metàl·lics d'origen islàmic...–, utilitzats principalment en el seu origen com a contenidors de perfums i medicaments i realitzats amb materials preuats.

Per tal de poder celebrar missa en altars encara no consagrats o en llocs fora del recinte sagrat, s'utilitzaven les ares portàtils, petites peces consagrades –la majoria de pedra– i que tenen un *loculus* (petit lloc) destinat a contenir – simplement embolcallades– les relíquies de la consagració. Les dues peces que s'exposen en aquesta vitrina estan emmarcades en fusta i presenten una ampla sanefa pintada, l'una que imita una franja de pedreria –com les que s'observen en moltes indumentàries d'època romànica– (MFM 1952) i l'altra decorada amb temes vegetals i els símbols dels quatre evangelistes en els angles (MFM 1953), que les han convertit en interessants objectes d'art.

El museu conserva una petita col·lecció de *lipsanoteques* medievals d'alabastre, la forma de les quals recorda la d'un sarcòfag (MFM 737, MFM 739 i MFM 741). La paret frontal té un dipòsit per a les relíquies, en origen tapat per una làpida que s'ha perdut. La més gran mostra, gravats a la paret frontal, uns peixos –figura de significat cristològic– i l'anagrama de Crist (MFM 741). En un exemplar d'aquest model trobat a Sant Pere del Grau (Osona) i conservat al Museu Episcopal de Vic (MEV 3964), hi apareixen gravats els noms dels personatges assistents a la consagració de l'altar.

La recent restauració de totes dues peces ens ha permès recuperar unes capes pictòriques de tipologia ben diferenciada i de gran qualitat. D'una banda, la imitació de pedreria (MFM 1952) està realitzada a partir de l'aplicació, sobre la capa de preparació, d'un full de plata, envernissat i acolorit imitant l'or i les gemmes en verd i vermell, i, de l'altra, ens trobem davant d'una capa pictòrica (MFM 1953) que ha conservat uns vius colors purs, com són el blau, el vermell, el groc i el blanc, amb la delimitació de les formes mitjançant la línia negra, com és corrent en la pintura romànica i en la gòtica primerenca. Al mateix temps, és important destacar que la peça MFM 1953 està escapçada pels quatre angles, amb la consegüent pèrdua de capa pictòrica als marges i laterals, mentre que la peça MFM 1952 es conserva íntegrament.

La recent restauració de totes dues peces ens ha permès recuperar unes capes pictòriques de tipologia ben diferenciada i de gran qualitat. D'una banda, la imitació de pedreria (MFM 1952) està realitzada a partir de l'aplicació, sobre la capa de preparació, d'un full de plata, envernissat i acolorit imitant l'or i les gemmes en verd i vermell, i, de l'altra, ens trobem davant d'una capa pictòrica (MFM 1953) que ha conservat uns vius colors purs, com són el blau, el vermell, el groc i el blanc, amb la delimitació de les formes mitjançant la línia negra, com és corrent en la pintura romànica i en la gòtica primerenca. Al mateix temps, és important destacar que la peça MFM 1953 està escapçada pels quatre angles, amb la consegüent pèrdua de capa pictòrica als marges i laterals, mentre que la peça MFM 1952 es conserva íntegrament.

La recent restauració de totes dues peces ens ha permès recuperar unes capes pictòriques de tipologia ben diferenciada i de gran qualitat. D'una banda, la imitació de pedreria (MFM 1952) està realitzada a partir de l'aplicació, sobre la capa de preparació, d'un full de plata, envernissat i acolorit imitant l'or i les gemmes en verd i vermell, i, de l'altra, ens trobem davant d'una capa pictòrica (MFM 1953) que ha conservat uns vius colors purs, com són el blau, el vermell, el groc i el blanc, amb la delimitació de les formes mitjançant la línia negra, com és corrent en la pintura romànica i en la gòtica primerenca. Al mateix temps, és important destacar que la peça MFM 1953 està escapçada pels quatre angles, amb la consegüent pèrdua de capa pictòrica als marges i laterals, mentre que la peça MFM 1952 es conserva íntegrament.

Lipsanoteca de Sant Pere del Grau. Museu Episcopal de Vic